

machina quædam, per quam structura charitatis assurgat, quæ maneat in æternum, etiam cum scientia destruetur; quæ ad finem charitatis adhibita multum est utilis; per se autem ipsa sine tali fine, non modo superflua, sed etiam perniciosa probata est. Scio autem quam te cogitatio sancta custodiat sub umbraculo alarum Domini Dei nostri. Sed ideo hæc, etsi breviter, monui, quoniam novi eandem ipsam charitatem tuam, quæ non æmulatur, hanc epistolam multis daturam atque lecturam.

FINIS TOMI CENTESIMI QUADRAGESIMI-QUINTI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 256.

Is haud dubie est cui libros *de Ordine* nuncupavit Augustinus anno 386.

ANNOTATIO (2) pag. 257.

Nebridius *dulcis amicus* Augustini laudatur in Confessionum libris, maximeque in lib. ix, cap. 3, quo loco *non multo post* ejusdem Augustini *baptismum carne solutus* esse dicitur; id est, ante quam Augustinus presbyteratum adeptus fuisset, adeoque ante annum Christi 391. Porro ipsi scribere coepit Augustinus ex agro Cassiciaco juxta lib. ix, Confess. cap. 4, cum quem agrum aliquot menses anni exeuntis 386, et 387 ineuntis incoluit.

ANNOTATIO (3) pag. 270.

Edita, *per eas*. At MSS. magno consensu præferunt *per eos*, quod ad sensus refertur. Nam paulo supra dicitur, *nihil est aliud imaginatio* sensibilibum rerum hoc in corpore, *quam plaga inflicta per sensus*. Hinc intelliges in lib. de vera Religione cap. 34. n. 64 id quod

Augustinus adversus Manichæos dicit : *Date qui resistat sensibus carnis, et plagis quibus per illos in anima vapulavit.* Neque porro *infernas umbras*, a quibus hic Nebridium revocat, intelligere alias videtur præter phantasias seu phantasmata illa, quæ amplexabantur Manichæi ex lib. III. Confess. cap. 6, et lib. IX, cap. 4.

ANNOTATIO (4) pag. 274.

Basterna, vox qua apud Isidorum in Gloss. exponitur, *tecta manualis*, unde quibusdam videtur esse testatoria sella, aut lectica, quæ famulorum manibus portabatur. Alii porro lectica jumentorum dorso imponi solita ex eodem Isidoro in Orig. lib. XX, cap. 12, hujuscemodi erat illa, de qua Gregorius Turon. in Franc. hist. lib. III, num. 26.

ANNOTATIO (5) pag. 306.

Aurelius Carthaginensis ecclesiæ episcopus creatus est forte anno 390, quippe hoc anno antecessor ipsius Genethlius præfuit concilio Carthaginensi II. At sub Aurelio habitum est Hipponense anno 393.

ANNOTATIO (6) pag. 309.

Nescimus an hic sit ille ipse, qui in lib. XXII, de Civitate Dei, cap. 8, laudatur episcopus quondam *Vzalensis beatæ memoriæ Saturninus*, quem videlicet anno 388. Carthagine simul cum Aurelio vidit Augustinus.

ANNOTATIO (7) pag. 309.

In Gervas. MSS. et aliis 5. scribitur, *Maximianus*, in Corb. *Macrovius*. Porro Maximinus Siniti in Hipponensi vicinia episcopus tunc Donatista, amplexus postea catholicam pacem ex Epist. 105, in eadem sede remansit. Ejus honorifice meminit Augustinus in lib. XXII, de Civitate Dei, cap. 8.

ANNOTATIO (8) pag. 340.

Hic dum proficisci disponit, creatur episcopus, et in brevi moritur, ex Epistola 71, adeoque istæ litteræ, quas primas ad Hieronymum, et a se adhuc presbytero datas ait ibidem Augustinus, perlatae non sunt hoc tempore. Profuturus porro is esse videtur, qui in lib. de unico Baptismo contra Petil. cap. 16, laudatur Cirtensis episcopus, et ad quem directa est Epistola 38. Meminit ejusdem Profuturi jam episcopi Paulinus in Epist. 32. Evodius demum in Epist. 158, n. 9. Profuturum quem olim in monasterio noverat, apparuisse sibi per somnium, et futurum aliquid prænuntiasset refert.

ANNOTATIO (9) pag. 345.

Laudatur S. Leontius in sermone 13, de Divers. cap. 2, diciturque condidisse basilicam appellatam ex ipsius nomine Leontianam : qua in basilica pronuntiati sermones aliquot Augustini prænotantur.

ANNOTATIO (10) pag. 346.

Extat Hipponensis concilii anno 393, celebrati canon concilio III. Carthaginensi insertus, *Ut nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventur..... Populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum fieri potest prohibeantur*, qui canon procurante haud dubie Augustino tunc presbytero editus fuit. Quippe Aurelium Carthaginensem paulo ante contestatus erat in Epist. 32, ut viis omnibus occurreret huic malo per totam Africam dudum grassanti; idque ipsi nisi concilii auctoritate tolli non posse insinuarat.

ANNOTATIO (11) pag. 350.

Præter istam natalis S. Leontii solemnitatem, quæ in mense Febuario, sive post diem Quadragesimæ supra n. 3 designatum proxime occurrebat hoc anno 395. quo Pascha in 25. Martii incidit; altera celebrabatur circa festum Ascensionis, uti liquet ex sermone 23, de Divers. habito eo die, qui Ascensione Domini, et ipsius Leontii depositione sollemnis erat. Quanquam supra n. 3. suspicari quis possit legendum esse, *dies quadragesima illuxisset*, id est, dies Ascensionis: maxime quia conviviis et compotationibus, quibus sese dedere Catholici cupiebant, quibusque toto ille die dediti Donatistæ fuerunt, nusquam hic jejunii quadragesimalis religionem Augustinus opposuit.

ANNOTATIO (12) pag. 351.

Hanc ipsam ob causam Gregorius Thaumaturgus, teste vitæ ipsius scriptore Gregorio Nysseno, institutis in hono-

rem sanctorum Martyrum diebus festis indulset, ut sese in iis fideles exhilararent. Eodem consilio adductus est Gregorius I. Papa ut hæc in lib. IX, epist. 71. Mellito Abbati Britanniam pergenti commendaret: *Et quia boves solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet eis etiam hac de re aliqua solemnitas immutari, ut die dedicationis vel natalitiis sanctorum Martyrum..... religiosis conviviis solemnitatem celebrent..... ut dum eis aliqua exterius gaudia reservantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant.*

ANNOTATIO (13) pag. 352.

Ambrosium laudat in lib. VI, Confess. c. 2, qui Mediolani cibos ad sanctorum Memorias afferri vetuerit, ut *ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis, et quia illa quasi parentalia superstitioni Gentilium esse facillima.*

ANNOTATIO (14) *ibid.*

Paumachus in uxoris suæ Paulinæ funere anno circiter 397 profusiores epulas pauperibus in S. Petri basilica apposuisse laudatur a Paulino in epist. ad eum scripta, apud Paulin. illustrat. pag. 29 et 30.

ANNOTATIO (15) pag. 353.

In sermone V de Diversis c. 4. *In ista, inquit, civitate, fratres mei, nonne experti sumus, quod recordatur nobiscum sanctitas vestra, quanto periculo nostro de ista basilica ebriositates expulerit Deus? Nonne se-*

ditione carnalium pene mergebatur nobiscum navis? Quæ verba tamen aliquando sunt duriora, quam ut referri possint ad id quod Hyppone gestum hic narratur, videnturque dicta potius apud Carthaginem, seu apud civitatem in qua erant *multi spectatores theatrorum.*

ANNOTATIO (16) pag. 359.

Possidius c. 8. *Episcopatum, inquit, suscipere contra morem Ecclesiæ suo vivente episcopo presbyter recusat; dumque illi fieri solere ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis et Africanis ecclesiæ exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit..... Quod in se ipso postea fieri non debuisse ut vivo suo episcopo ordinaretur, et dixit et scripsit, propter concilii universalis (Nicæni) vetitum.* Porro hanc dignitatem adeptus est anno 395, juxta Prosp. Chron. imminente Christi Natali, ex Homil. xxv, int. 50.

ANNOTATIO (17) *ibid.*

Paulinus tunc Nolæ ab ecclesiasticis curis liber agebat. Quippe in Barcinonensi ecclesia presbyterum se consecrari vix consensit demum ea conditione, sicuti ad Severum in epist. vi scribit, ut eidem ecclesiæ non alligaretur: *in sacerdotium tantum Domini, inquit, non etiam in locum ecclesiæ dedicatus:* Quapropter Barcinone in die Natali Domini ordinatus, inde se Nolam recepit post Pascha insequentis anni 393 videlicet, aut 394. Hujus vero loci episcopatum ante annum 409 suscepisse ipsum non liquet.

ANNOTATIO (18) pag. 365.

Buccellatum vocabatur militaris panis ad buccellæ fere modum confectus, ut ad usum diurnitatem facilius excoqueretur, de quo Ammian. lib. xvii.

ANNOTATIO (19) pag. 381.

Hypponem intellige, quæ Romanæ civitatis suæ coloniæ jure gaudebat. Nam et Romana civitas appellatur in lib. ii contra Litteras Petil. c. 83, et Colonia in lib. xxii, de Civit. Dei, c. 8, n. 11.

ANNOTATIO (20) pag. 384.

Cognomen est inditum ab Urbe Roma. Hinc Zephirinus papa ab Optato in lib. i uti et Siricius a Paulino in epist. i ad Severum, vocatur Urbicus et in Conc. Arelat. i de diaconis Urbicis agitur, id est, Romanis.

ANNOTATIO (21) pag. 409.

Simplicianus ecclesiæ Mediolanensis antistes beatissimo successit Ambrosio ex lib. ii, Retract. c. 1, nempe anno 397. Nam Ambrosius pridie Paschatis, juxta scriptorem ipsius vitæ Paulinum, defunctus est; die scilicet 4 Aprilis, ex Martyrologiorum fide: porro autem Pascha in 5 Aprilis incidit anno 397.

ANNOTATIO (22) pag. 410.

Rhagades et lexochades a medicis refertur inter vitia sedis. ῥαγὰς scilicet a verbo ῥήσσω *rumpo*, fissura est circa sedem in venis quæ a sanguinis fluore dicuntur hæmorrhoides. ἔξοχος vero ab ἐξέχω *emineo*, tumor est in sede venis iisdem prominentibus.

ANNOTATIO (23) pag. 411.

Hic Megalius Calamensis episcopus et Numidiæ primas, cui in episcopatu forte Possidius, in primatu autem, uti ex conc. Carthaginiensi anni 397 intelligitur, Crescentianus successit, S. Augustinum ordinavit episcopum; cum in eum tamen adhuc presbyterum epistolam scripsisset iratus, cujus injuriæ veniam deprecatus in episcoporum concilio calumniam et falsitatem scripto condemnavit, ex lib. III, contra Litteras Petiliani, c. 16, lib. III, contra Cresconium, c. 80 et lib. IV, contra eundem, c. 64, etc. Huc forte an respiciunt, quæ post renuntiatam Megalii mortem, subjicit Augustinus. *Non desunt scandala*, etc.

ANNOTATIO (24) pag. 424.

Felix Aptuagitanus ordinat Cæcilianum; quem schismaticorum factio collecta Carthagine anno Christi 311 absentem damnavit, falso accusatum quod fuisset a traditoribus, iis nimirum qui Scripturas sacras in persecutione prodidissent, ordinatus, quodque diaconus cum esset victum afferri Martyribus in custodia constitutis prohibuisset, ex Brevic. collat. die 3, cap. 14.

ANNOTATIO (25) pag. 424.

Gesta notat apud Cirtam anno 305, confecta in concilio episcoporum undecim sive duodecim quibus præsidebat Secundus, tunc Numidiæ primas, non cathedræ, sed antiquitatis jure. Quippe in Africæ provinciis primatus haud erat certæ sedi addictus, præterquam in proconsulari in qua Carthaginensis episcopus ea præminencia perpetuo gaudebat. De præfato Cirtensis concilio agit Optatus in lib. I contra Parmenianum, ejusque acta refert Augustinus in lib. III contra Cresconium, cap. 27, ubi tamen error est in Consulum designatione, castigandus ex Brevic. collat. die 3, cap. 17.

ANNOTATIO (26) *ibid.*

Judices petierunt episcopos ex Gallia; quippe quæ *ab hoc*, ut aiebant, *facinore* traditionis de quo agebatur, *immunis* erat. Dati sunt Maternus Agrippinensis, Rheticius Augustodunensis, et Marinus Arelatensis, missique Romam cum aliis quindecim episcopis Italis; quorum in consessu Melchiades papa Cæcilianum innocentem esse pronuntiavit ex Optato in lib. I adversus Parmenianum, anno scilicet 313 juxta Aug. in lib. post collat. cap. 33.

ANNOTATIO (27) pag. 425.

Proconsulis Heliani sive Æliani sententia in Gestis hoc loco laudatis dicta secundum Felicem Aptungitanum refertur in lib. III contra Crescon. cap. 70. De iisdem Actis proconsularibus mentionem facit Optatus Milevit. perti-

nent ad annum Christi 314, teste Augustino in lib. post collat. cap. 33.

ANNOTATIO (28) pag. 428.

Missæ tractatoria, hic nihil aliud est quam synodica epistola. Nonnunquam vero diploma est publicæ evectio- nis usurpandæ, ut in Constantini edicto ad Ablavium PP. quo jubet tractorias dari episcopis ad Arelatense concil. venientibus.

ANNOTATIO (29) pag. 435.

Isthæc Gesta fuerunt confecta anno 320. Citantur in lib. III contra Crescon. cap. 29, et exhibentur in Benedictinorum editionis tomo IX in Appendice. Eorumdem etiam meminit Optatus in lib. I contra Parmenianum.

ANNOTATIO (30) *ibid.*

Has litteras habes in Gestis Zenophili, tomo XVIII.

ANNOTATIO (31) pag. 442.

Maximianus Carthaginensis diaconus Donatista Primiano episcopo suo infensus, auctor novi schismatis, extitit circa annum 393, *præcidens frustum de frusto*, ut ait Augustinus, in Enarrat. 2 in Psal. XXXVI, ubi et refert synodicam epistolam Donatistarum Episcoporum qui Primianum in Cabarsussitano concilio damnarunt, et in ejus locum subrogarunt Maximianum. At anno proxime sequenti

habitum est a cæteris Donatistis Bagaiense concilium contra exortum schisma, damnatusque est ab iis Maximianus.

ANNOTATIO (32) pag. 444.

Eo pergebant episcopi ordinandi causa, uti dicitur in n. m. 13 in locum scilicet Profuturi post susceptum episcopatum in brevi demortui. Huic succedebat Fortunatus, laudatus in lib. II contra Litteras Petiliani, cap. 99, et unus ex episcopis septem delectis ad causam catholicæ Ecclesiæ propugnandam in collatione Carthaginensi anno 411.

ANNOTATIO (33) pag. 446.

Hinc Donatistas urgebat etiam Optatus in lib. II. *Non- bis*, inquit, *totus orbis commercio formatarum, in una communionis societate concordat*. In codice can. Ecclesiæ Africæ extat XXIII canon, ut episcopus trans mare profecturus, *formatam* sumat a primate.

ANNOTATIO (34) pag. 447.

Macarius, cujus gesta in Catholicos calumniose objec- tabant Donatistæ, adeo ut ex ipsius nomine Macarianos illos appellarent, a Constante imperatore circa annum 348 missus fuit in Africam una cum Paulo, tum ut elemosy- nas erogaret in pauperes, tum ut singulos ad unitatem catholicam adhortaretur. Cui episcopi Donatistæ, in pri- mis Donatus Carthaginensis et Donatus Bagaiensis, vehe- menter obstiterunt; quin et in eum concitarunt Circum- cellionum furorem: e quibus permulti a militibus necati,